

II Col·loqui internacional *Mimesi*

Conceptes clau de la poètica renaixentista

Una recreació del llegat clàssic

Universitat de Barcelona 8|9 octubre 2009

II sessió

ARISTOTELISME

MIMESI

Entre allégorie et fiction: la mimesis dans les poétiques de l'épopée au XVIe siècle (France, Italie, Espagne)

[Entre al·legoria i ficció: la mimesi a les poètiques de l'epopeia al segle XVI (França, Itàlia, Espanya)]

Anne DUPRAT (Paris-IV Sorbonne)

Les observacions de la meua ponència es basen en un treball iniciat fa diversos mesos al seminari *Al·legoria i ficció als segles XVI i XVII*, dirigit per Françoise Lavocat (CLAM, Paris VII Denis-Diderot). L'objectiu del seminari, i del volum col·lectiu que es publicarà com a resultat d'aquest treball, era comprovar algunes hipòtesis formulades per la crítica sobre la relació entre les nocions de ficció i al·legoria als segles XVI i XVII, hipòtesis que, val a dir, permeten posar de relleu la vocació *presentista* i en alguns casos *antipresentista* dels estudis actuals sobre les poètiques dels segles XVI i XVII (Mawy Bouchard, *Avant le roman, l'Allégorie et l'émergence de la narration française au XVIe s.*, 2006).

Així doncs s'interroga sobre la idea que un doble moviment hagi marcat aquest període important de l'evolució de les poètiques: hi hauria, d'una banda, una disminució de la pràctica i de la utilització filosòfica de l'al·legoria, i de l'altra un desenvolupament invers de la teoria i la pràctica de la ficció. Efectivament, a la segona meitat del segle XVI amb l'emergència d'universos fictivals nous apareix la possibilitat de pensar les categories de la ficció i de la invenció independentment dels criteris de la veritat i la falsedat. Aquest pas de l'al·legoria a la ficció entre el Renaixement tardà i el Barroc es va produir, segons uns estudis, per una evolució cronològica; segons altres estudis, per un engendrament.

El treball conjunt del seminari sobre al·legoria/ficció es proposava aclarir alguns dels termes d'aquest engendrament, tal com apareixen efectivament a la novel·la francesa o anglesa. Però també ha aconseguit revisar la validesa de l'esquema cronològic, a propòsit d'altres formes, la supervivència o el desenvolupament de les quals al segle XVII sembla indicar el caràcter operatiu de l'al·legoria en les pràctiques poètiques barroques i la seva capacitat de crear nous gèneres literaris (novel·la satírica, novel·la al·legòrica, teatre isabelí, actes sacramentals, etc.). Aquest és també el cas de l'èpica, el gènere que havia triat per examinar la relació entre al·legoria i ficció als segles XVI i XVII a França i Itàlia. M'agradaria ara ampliar aquest estudi a la qüestió central de la

mimesi, en tant que concepte al voltant del qual s'estructura la progressiva autonomia de la ficció a les poètiques aristotèliques del segle XVI. Per tant, proposo algunes observacions sobre el paper que té el gènere –en aquest cas l'èpica– en l'evolució del discurs poètic al segle XVI. En concret, es tracta d'examinar les conseqüències que ha pogut generar en el concepte de la mimesi literària al Renaixement el caràcter autònom, tancat en ell mateix, del gènere èpic. La identitat poètica indiscutible de l'èpica (a diferència d'altres formes de narració, però també d'altres formes de poesia versificada força menys ben definides i molt més fluctuants en les seves formes) ha pogut tenir un paper important en la manera com el concepte de ficció s'hi ha desenvolupat.

Aquest paper ha estat essencialment conservador o, al contrari, la teoria de l'èpica va tenir un paper de modelatge en la teorització de les noves formes literàries?

1. Pel que fa al primer supòsit, el paper essencialment conservador de les poètiques de l'èpica en l'evolució d'un concepte de ficció al segle XVI, destaca:

- el fet que l'autonomia del programa èpic ha permès que el gènere visqui dels seus propis fonaments, els models homèric i virgilià, de manera relativament independent dels gèneres narratius de l'Edat Mitjana i el primer Renaixement (segles XIV i XV).

- la teorització de l'èpica al segle XVI quedaria així al marge, especialment durant la primera meitat del segle, de la renovació de conceptes provocada per la confrontació entre una concepció de la composició poètica pensada en termes d'imitació ciceroniana (és a dir imitació de textos i de models poètics) i les noves idees de la composició en termes de la mimesi aristotèlica (imitació de les coses).

Exemples: la teoria conservadora de l'èpica de Giovan Giorgio Trissino a la *Italia liberata dai Goti* (1547), la persistència de la teories estilístiques en la distribució dels gèneres, al pròleg de Francesc de Borja i Aragó-Barreto a la *Dragontea* de Lope (1598).

- es percep també la importància d'aquesta autonomia genèrica en la possibilitat d'utilitzar motius rellevants del meravellós pagà més enllà del Concili de Trento, és a dir, en un període que veu la prohibició creixent d'aquesta utilització en les altres formes literàries.

Exemple: l'explotació prolongada del sincretisme al·legòric en el domini èpic, fins a l'*Adone* de Marino (1623).

2. Pel que fa al segon supòsit, l'èpica com a model per a l'experimentació de les teories mimètiques de la ficció, si la teoria èpica ha pogut exercir la funció de dipòsit d'antics motius poètics fins al segle XVII, per les mateixes raons també ha tingut un paper modelador en l'evolució de les poètiques.

- en primer lloc, *a contrario*, com a suport de les teories narratives destinades a justificar l'existència de les formes del *roman* francès (segles XV i XVI), del *romanzo* italià, del poema cavalleresc o de la novel·la espanyola en el desenvolupament de nous gèneres narratius.

Exemples: les poètiques de Simon Fornari, Cinzio, Pigna (1560).

- però també directament com un model ideal per experimentar una teoria de la ficció basada en l'aristotelisme de la Universitat de Pàdua que desplaça la dignitat de les ficcions al·legòriques en benefici de la narració mimètica.

Exemples: els termes del debat italià sobre novel·la i èpica (1562-1595), tal com els reflecteixen els *Discorsi* de Tasso sobre l'art èpic; algunes característiques de la teoria de la mimesi èpica tal com les formula el Pinciano a la *Philosophía antigua poética* (publicada el 1596, però elaborada molt abans); algunes discrepàncies

significatives entre la realitat de l'escriptura èpica moderna i la manera com apareix en el discurs teòric.

Tancaré aquest sintètic examen dels dos aspectes (conservador/modelitzador) de l'anàlisi del paper jugat per la teoria de l'èpica en l'evolució general de les poètiques del Renaixement europeu oferint algunes observacions entorn dels límits d'una perspectiva únicament teòrica sobre aquestes qüestions.